

Треба зазначити, що Україна вже робить певні кроки у цьому напрямку. Днями Прем'єр-міністр Микола Азаров виступив за оголошення 2011 року роком інновацій в Україні. За результатами зустрічі Азарова із президентом компанії Microsoft International (США) Жаном-Філіппом Куртуа було вирішено оголосити 2011 рік роком інновацій в Україні. Кабмін має намір проводити цілеспрямовану політику розвитку інформаційного суспільства, залучення інвестицій у галузь ІТ і зв'язку.

Уряд і Microsoft домовилися про заснування нових інноваційних проектів у сфері освіти та доступність цифрових технологій.

Microsoft також має намір висловити свої пропозиції щодо проекту побудови єдиної державної інформаційної системи "Електронна Україна". За підсумками зустрічі п. Куртуа зазначив, що в Україні є великий потенціал і можливості для розвитку цифрових технологій [8].

1. Панчук А. *Компанія IT4profit* *Финансовая газета (Региональный выпуск)*. – № 003. – С. 14 от 20.01.06 2. Офіційний сайт компанії Eurodin, Ltd. *Ecommerce solution*. <http://www.eurodin.eu/> 3. Druker Peter "Can the E-business execute deliveries?", *The Economist*, 09/1999. 4. *Практические примеры из журнала "Strategy & Business on line"*. 5. Достов В. *Электронные наличные как орудие торгово-финансовой революции // Интернет-журнал ReadMe!* –2000 <http://ua.readme.ru>. 6. *Model Law on Electronic Commerce. Схвалений Резолюцією Генеральної асамблеї ООН № ООН А/51/628 від 16 грудня 1996*. 7. *Електронна версія газети «Українська правда» Матеріал «Радіо Свобода» «Шопінг он-лайн: українці йдуть в мережу»* <http://life.pravda.com.ua>. 8. Офіційний сайт ТСН www.tsn.ua. 9. *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. – №2. – Т.3 / І.І. Ярова «Управління продажами на основі механізмів електронної комерції».

УДК 330.014

М.Л. Данилович-Кропивницька

Національний університет "Львівська політехніка"

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПАРАДИГМІ ПРОДУКТИВНОСТІ

© Данилович-Кропивницька М.Л., 2010

В умовах глобалізації перед Україною постає амбіційне завдання – створення єдиної державної стратегії національної конкурентоспроможності, на основі якої можна вивести державу із затяжної кризи, наслідком якої є втрата конкурентоспроможності на світових ринках. Різне падіння прибутків від експорту, посилення зловживань і корупції, вплив зовнішніх чинників на дохідність вітчизняних підприємств змусили звернутися до перевіреного інструментарію, який дасть змогу системно проаналізувати основні проблеми, що стримують підвищення конкурентоспроможності економіки України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні відносини, конкурентна стратегія, продуктивність, зовнішня торгівля.

In the times of the globalization Ukraine faces an ambitious task to develop a cohesive state strategy of national competitiveness. On this condition it would be possible to pull the country out of the extended crisis caused by the loss of competitiveness on the world markets. A rapid decline of export income, increased power abuse and corruption, the impact of external factors on the profitability of national enterprises have forced the county to look for time-tested tools that could help to comprehensively analyze the key problems that restrain the growth of competitiveness of the Ukrainian economy.

Keywords: globalization, competitiveness, export, state strategy.

Постановка проблеми. З переходом України до ринкової економіки чітко з'ясувалась її низька конкурентоспроможність як на макро-, так і на мікрорівні. Більше того, за роки реформ позиції країни на світових ринках готової продукції та високотехнологічних виробів значно послабилися, за винятком окремих видів обладнання і спецтехніки висококонкурентних підприємств оборонної промисловості. Українські підприємства виявилися не готовими до конкурентної боротьби не тільки на ринках далекого зарубіжжя, але й навіть на власних ринках та ринках країн СНД. Неспроможність українського виробника наситити внутрішній ринок якісною і доступною продукцією призвели до значного росту імпорту, різкого збільшення його частки у внутрішньому споживанні. Дія на національну економіку девальваційного ефекту ще більше загострила завдання підвищення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економіки та прогнозування НАН України, Центр ринкових реформ розглядають проблеми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки як пріоритетний напрям наукових досліджень, що відобразилося в багатьох колективних монографіях та наукових дослідженнях [1–8]. Вихідним пунктом аналізу проблем конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації має стати усвідомлення того, що на сучасному етапі національні уряди дедалі частіше стикаються із втратою дієвості традиційних методів державного управління у відкритій економіці. Проблемами дослідження конкурентоспроможності на рівні держави займаються такі відомі українські вчені-економісти, як Б. Данилишин, Б. Пасхавер, В. Лановий, Б. Гаврилишин, Б. Кваснюк, О. Костусев, Я. Базилюк, Я. Жаліло, І. Крючкова, О. Шнипко та інші.

Широкий спектр публікацій з цієї тематики відображає сучасні погляди представників української та світової науки й практики на найважливіші аспекти конкурентоспроможності держави, з акцентом на питаннях якості людського потенціалу, освіти, науки, інноваційно-технічного розвитку, державного регулювання, суспільних інституцій, регіональної політики, банківської системи, соціальної спрямованості бізнесу та стандартів його якості. Конкурентоспроможність розглядається як фактор сталого та динамічного розвитку України. Багато авторів розглядають основні чинники і результати розвитку конкурентних відносин в Україні, найважливіші параметри, що визначають стан конкурентного середовища.

На основі дослідження світової економічної думки, досвіду розвинених країн і держав з перехідною економікою, аналізують стан і основні завдання конкурентної політики в Україні, визначають шлях розвитку конкурентних відносин на найважливіших ринках. Основною ідеєю та метою усіх авторських колективів є привернення уваги громадськості до цього кола питань та необхідність втілення концепції конкурентоспроможності у державну стратегію і політику.

Формулювання цілей статті. Рівень національної конкурентоспроможності у цей час не адекватний сучасним вимогам світового та внутрішнього ринків, не відповідає акумульованому в країні рівню науково-технічного потенціалу, масштабу трудових і природних ресурсів. Підвищення конкурентоспроможності стає однією з найважливіших проблем, вирішення якої дасть змогу не тільки підвищити ефективність участі країни у міжнародному поділі праці, але й правильно визначити стратегічні напрями її соціально-економічного розвитку. У роботі зроблено спробу продовжити й узагальнити розпочату в публікаціях [9–11] тему вироблення єдиної державної стратегії національної конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. В умовах безупинного загострення міжнародної конкуренції держава повинна створювати умови для підвищення ефективності та конкурентоспроможності української економіки. Це досягається передусім проведенням збалансованої макроекономічної політики, насамперед йдеться про показники інфляції, дефіциту бюджету, коливання курсу національної валюти, безробіття, диспропорції у зовнішньому секторі. Повинен бути запропонований оптимальний компроміс між темпами збільшення інвестицій у реальний сектор економіки (як основну економічного зростання) і розвитком соціальної складової. Актуальність і гострота цієї проблеми зумовлює важливість і необхідність посилення державою функції економічного регулювання, підвищення ефективності державного управління як чинника економічного зростання.

Конкурентний потенціал секторів, галузей і основних виробництв національної економіки формують загалом конкурентоспроможність країни, яку можна розуміти як сукупність конкретних умов підприємницької діяльності чинних підприємств, їх здатність використовувати можливості, що відкриваються для завоювання стійких позицій на світових та внутрішніх ринках. Конкурентоспроможність в умовах ринку є найадекватнішим відображенням економічної ефективності національної економіки, її секторів та галузей.

В основу оцінки конкурентоспроможності країни насамперед покладено її внутрішній економічний і науково-технічний потенціали, трудові ресурси, рівень і стабільність її соціально-економічного розвитку, ступінь задіяності в світогосподарській системі, стан фінансової сфери, роль та ефективність державного управління.

За останні 10 років у світі було опубліковано багато наукових робіт і результатів досліджень з проблем конкурентоспроможності національних економік. Найвідоміші роботи Міжнародного інституту розвитку менеджменту (Швейцарія) та Центру міжнародного розвитку Гарвардського університету (США). Щороку на Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) оприлюднюється доповідь про глобальну конкурентоспроможність. Міжнародні рейтинги конкурентоспроможності для України, як правило, вкрай невтішні. За багатьма конкурентними позиціями вона уступає не тільки промислово розвиненим країнам, але й ведучим експортерам сировини. Україна в рейтингу конкурентоспроможності (GCI), який розраховує ВЕФ, перебувала у 2006 році на 73 місці, у 2007 та 2008 роках – на 72 місці. У Глобальному огляді конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report) за 2009 р., розміщеному на сайті організації, це вже 82 місце, а у поточному році прогнозується 89 місце [12].

Без підвищення конкурентоспроможності національної економіки не можна розраховувати на повноцінну інтеграцію України в світовий економічний простір. Особливістю соціально-економічного розвитку України за останні десять років є те, що країна проходить різні конкурентні стадії одночасно і це визначає необхідність розробки комплексних взаємопов'язаних стратегій, програм і соціально-економічної політики на середньотермінову та довготермінову перспективу.

Якщо як параметр конкурентоспроможності середньостатистичного українського виробництва прийняти співвідношення цін на основну продукцію цього підприємства, то найважливішими екзогенними параметрами, від яких залежить зміна цього співвідношення, є:

- а) динаміка реального курсу гривні;
- б) ступінь фізичного та морального зношення основних фондів;
- в) наявність інноваційного потенціалу для оновлення виробництва і підвищення якості продукції;
- г) динаміка інвестицій у дане виробництво.

Параметр зміни реального курсу гривні є найхарактернішим макроекономічним параметром, хоча сьогодні аналітично необгрунтованим залишається питання, наскільки динаміка реального курсу зумовлює стан платіжного балансу і наскільки фіскальні органи можуть впливати на реальний курс гривні на основі проведення тієї чи іншої політики (операції на відкритому ринку, валютне регулювання тощо).

Параметри б) і в) відображають внутрішній стан галузі, а параметр г) залежить не тільки від стану економіки, а й від прогнозованих перспектив підвищення конкурентоспроможності цього підприємства.

Станом на 2007 рік рентабельність капіталу в Україні становить 3–3,5 % і у 3–4 рази менша, ніж у країнах ЄС при розрахунку на основі прибутку після сплати податків. 2009 рік українські підприємства закінчили із збитком у 42 млрд. грн., тоді як у 2007 році прибуток сягав 136 млрд. грн., у 2010 році прибуток відновився до рівня 20,2 млрд. грн. у січні-травні. Продуктивні джерела – прибуток від господарської діяльності та інноваційний надприбуток – приносять менше 25 % від суми чистого доходу в країні. Фінансова криза 2008–2009 років лише погіршила структуру чистого доходу, за п'ять місяців 2010 року частка шкідливих його компонентів зросла до 71,9 %, а вагомість продуктивних складових впала нижче 20 % [13].

Для української промисловості характерна висока частка затрат на сировину й матеріали в собівартості продукції, що зумовлює низьку конкурентоспроможність її продукції. Особливе значення мають співвідношення оплати праці і випуску продукції, рівень комп'ютеризації виробництва та комп'ютерної грамотності працівників.

Сировинна спеціалізація України породжує багато негативних наслідків як для економіки держави, так і для її позицій у світі, веде до «обтяження» структури економіки за рахунок обробних галузей і аграрно-промислового комплексу, до сильної залежності економіки держави від світової кон'юнктури на ці товари.

Негативний вплив на показники ресурсомісткості становить також низький рівень розвитку виробничої бази, використання зношеного та морально застарілого обладнання, що збільшує затрати на його утримання і експлуатацію, призводить до подорожчання продукції. Цьому сприяє й застаріла виробнича база, відсталі технології виробництва, громіздка структура господарства, яка не відповідає ні потребам власної економіки, ні вимогам світового ринку.

Створення нової моделі економіки, яка мала б відповідний рівень ефективності і конкурентоспроможності, вимагає істотних змін основних макроекономічних пропорцій. Це насамперед стосується переорієнтації виробництва на внутрішній попит і скорочення частки імпорту в його покритті, забезпечення випереджального, порівняно з кінцевим споживанням зростання валових заощаджень й інвестицій. Формування такої моделі української економіки передбачає здійснення багатьох ключових умов, насамперед розроблення українськими підприємствами корпоративних і конкурентних стратегій. Незважаючи на те, що корпоративна стратегія відрізняється від конкурентної, обидві, на думку М. Портера, повинні бути тісно пов'язані [14].

Корпоративна стратегія, подібно до конкурентної, включає питання, які стосуються і галузі промисловості, і конкурентних переваг. На рівні корпорацій ці питання, однак, трохи відрізняються. З точки зору перспектив, корпоративна стратегія пов'язана з вибором галузей, в яких підприємству слід конкурувати, методів конкуренції, а також з конкретною організацією і практикою менеджменту. Основне питання на корпоративному рівні пов'язане з розширенням конкурентної переваги окремих напрямів бізнесу і переходом від конкурентної переваги до корпоративної стратегії.

Основні концепції конкурентної та корпоративної стратегії забезпечують основу для оцінки будь-якої ситуації, пов'язаної з конкуренцією. Однак масштаби зростання конкуренції виходять за географічні межі окремих країн. Фірми ведуть змагання, використовуючи національні, регіональні та глобальні стратегії, тому довгий час успіх міжнародної стратегії потребував розвитку двох концепцій.

Перша пов'язана з визначенням ролі місцерозташування в конкуренції. В умовах розширення конкуренції в міжнародних масштабах фірми намагаються отримати можливість розміщувати свою діяльність де завгодно. У зв'язку з цим міжнародна стратегія повинна ґрунтуватися на розумінні того, що розташування впливає на конкурентну перевагу.

Друга концепція міжнародної конкуренції передбачає можливість досягнення конкурентної переваги через координацію діяльності за кордоном за допомогою організації регіональної або глобальної мережі.

Ще у 1990 р. М. Портер в роботі «Конкурентні переваги країн» розвинув теорію конкурентоспроможності країн, штатів та інших географічних регіонів, що ґрунтується на місцерозташуванні. Конкурентоспроможність переважно пов'язують або з макроекономічною політикою (дефіцит бюджету, валютна політика, відкритість ринків, приватизація тощо), або з порівняльними перевагами, які забезпечуються за рахунок таких джерел, як трудові ресурси, сировинна база чи капітал [14]. Парадигма конкурентоспроможності, що ґрунтується на місцерозташуванні, була зумовлена характером промислового оточення. Однак у своїх подальших дослідженнях М. Портер та інші науковці розвинули цю концепцію і обґрунтували нові «стандарты» конкурентоспроможності [15–17].

Добробут нації і стандарти життя визначаються продуктивністю, з якою використовуються людські, фінансові та природні ресурси. Продуктивність визначає рівень сталої заробітної плати та повернення капіталу, основних показників національного доходу на душу населення. Продуктивність стає основою «конкурентоздатності». Вона залежить від цінності товарів та послуг, що виробляються національними компаніями, відповідно до їх якості й унікальності, а також від ефективності їх виробництва. Головним завданням економічного розвитку держави є створення умов для швидкого і сталого зростання продуктивності.

У сучасній глобальній економіці продуктивність залежить не стільки від того, в яких галузях конкурують національні підприємства, скільки, як вони конкурують, – іншими словами, природу їх операційної діяльності та стратегії, а фірми фактично в будь-якій галузі можуть стати продуктивнішими завдяки складнішим стратегіям та інвестиціям в сучасні технології. Можливості для використання передовіших стратегій є фактично в кожній галузі, де присутня сегментація споживачів, диференціація товарів та послуг, модифікація ланцюга вартості тощо.

Тому концепція, за якої уряд прагне виділити і сприяти окремим галузям, є помилковою. Не існує поганих чи добрих галузей в новій «парадигмі продуктивності». Питання полягає у тому, чи фірми спроможні залучити кращі методи конкуренції, зібрати кращі уміння і використати кращі технології, щоб підвищити рівень продуктивності.

У парадигмі продуктивності традиційні розбіжності між внутрішніми й іноземними фірмами втрачають значення. Місцеві фірми, що виробляють продукцію низької якості, використовуючи нескладні методи, стримують національну продуктивність, тоді як іноземні фірми, що принесли нові технології та передові методи, піднімуть продуктивність та рівень місцевих зарплат.

Парадигма продуктивності як основа добробуту являє собою радикальний відхід від попередньої концепції джерел багатства. Сто чи навіть п'ятдесят років тому добробут нації розглядався як результат володіння природними ресурсами, створюючи для країни перевагу порівняно з іншими країнами, які меншою мірою володіють цими сприятливими благами. У сучасній глобальній економіці фірми можуть мати доступ до ресурсів у дешевий і ефективний спосіб, перебуваючи в будь-якій точці планети, що робить ресурси менш цінними. Справжня цінність ресурсів падає, про що свідчить ціна на основні предмети торгівлі, яка протягом останнього століття постійно знижується. Аналогічно, дешева робоча сила є всюдисущою, а тому володіння нею фактично не являє собою джерело переваги. За умов швидкого зниження вартості перевезень та комунікацій, навіть сприятливе географічне розташування по відношенню до ринків чи торгових шляхів, сьогодні є меншим джерелом переваги, ніж це було в минулому.

Порівняльна перевага, як основа багатства, поступилася конкурентній перевазі, яка ґрунтується на вищій продуктивності залучення ресурсів для створення вартісних товарів та послуг. Країни, що поліпшили рівень життя, – це ті, компанії яких стають продуктивнішими завдяки розвитку складніших джерел конкурентної переваги, що ґрунтується на знаннях, інвестуванні, глибокому розумінні методів ведення бізнесу та інноваціях.

Іронія полягає у тому, що в глобальній економіці сьогодні саме місцеві обставини набувають значення і відіграють вирішальну роль в тому, чому певна компанія є конкурентнішою і продуктивнішою порівняно з іншою. Причиною цього є те, що швидкі торгові, фінансові та інформаційні потоки нівелюють переваги, які фірма отримує від ресурсів на вході в систему. Усі ці підходи можуть знадобитися, проте вони усі були нейтралізовані як конкурентні переваги в глобальній економіці сьогодні. Решта джерел конкурентної переваги все більше потрапляють у категорію локальних, включаючи особливі стосунки з постачальниками чи клієнтами, унікальне розуміння потреб ринку, отримане від місцевих клієнтів чи постачальників, особливий доступ до технологій та знань від місцевих інституцій, чи виробнича гнучкість, результатом якої є використання найближчого постачальника.

Оскільки багато зовнішніх джерел переваги для національних компаній були скасовані глобалізацією, потрібно культивувати потенційні внутрішні джерела переваг, якщо країна бажає удосконалити свою економіку та створити добробут для своїх громадян. Увага часто зосереджується на важливості побудови здорового макроекономічного, політичного та законодавчого середовища. Однак макроекономічні умови,

хоча й потрібні, проте недостатні, щоб гарантувати процвітаючу економіку, адже все менше і менше прихованого стає в макроекономічному курсі різних держав.

Добробут автоматично залежить від покращання мікроекономічних підвалин конкуренції. Мікроекономічні підвалини продуктивності ґрунтуються на двох взаємопов'язаних областях: перша – це складність операційної діяльності та стратегії компанії, друга – якість мікроекономічного бізнес-середовища. Якщо компанії, що працюють в країні, не стають продуктивнішими, тоді й економіка не може ставати продуктивнішою. Проте на складність, за допомогою якої конкурують компанії, істотно впливає якість національного бізнес-середовища, в якому вона функціонує, яке визначає типи стратегій, які можна застосувати, та ефективність, з якою компанії можуть працювати. Наприклад, операційної ефективності неможливо досягнути, якщо місцевий регулюючий бюрократичний апарат є обтяжливим, логістика ненадійною, або фірма не може вчасно отримувати поставки комплектуючих чи якісне обслуговування свого виробничого обладнання.

Складно зрозуміти природу бізнес-середовища мікроекономіки з огляду на численні локальні впливи на продуктивність. В [14] графічно, у вигляді ромба представлено вплив місцерозташування на конкуренцію через чотири взаємопов'язані впливи: факторні (ресурси на вході в систему) умови, локальний контекст для стратегії та боротьби, умови локальних потреб та багато пов'язаних і допоміжних галузей. Вони формують мікроекономічне бізнес-середовище, в якому компанії нації конкурують і в якому вони черпають свої конкурентні переваги. Економічний розвиток є довгостроковим процесом побудови багато взаємозалежних мікроекономічних можливостей і заохочень для підтримки прогресивніших форм конкуренції. Державна політика може як позитивно, так і негативно впливати на усі чотири «грані» ромба.

Фактори «ромба» визначають типи корпоративної доданої вартості, які, своєю чергою, здійснюють найважливіший вплив на конкурентну перевагу. В економіці розвинених країн вартість створюється за рахунок здатності материнської корпорації забезпечити доступ до капіталу і здійснювати професійне управління. Цим і пояснюється домінування багатогалузевих груп в економіці країн, які знаходяться на стадії становлення.

Теорія «ромба» не тільки прекрасний інструмент для управлінців, але й ґрунтується на макроекономіці, ефективному підході до аналізу економічного розвитку, тісно пов'язаного з фактичною конкуренцією. Використання теорії «ромба» дає змогу системно проаналізувати основні проблеми, які стримують підвищення конкурентоспроможності економіки України.

З точки зору чинників виробництва до таких проблем в Україні можна зарахувати:

- досягнення критичного рівня фізичного і морального зносу основних фондів;
- невизначеність прав власності на більшість чинників виробництва;
- інноваційну пасивність більшості підприємств, що істотно знижує якість їхньої продукції;

З точки зору попиту, підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави стримують:

- низькі реальні доходи населення;
- істотна нерівномірність їх розподілу між різними соціальними групами;
- незначний обсяг інвестування в реальний сектор економіки;
- збереження росту взаємної заборгованості підприємств;
- незначний державний попит на продукцію і послуги підприємств.

На рівень конкурентоспроможності економіки країни дуже негативно впливає диспропорція за галузями. Багато родинних та підтримувальних галузей генерують багато проблем, зокрема:

- нерозвиненість фондового ринку, невеликі обсяги залучення інвестицій через цінні папери;
- високі відсоткові ставки за кредитами, проблеми щодо їх неповернення;
- наявність великої кількості посередницьких структур, які паразитують на праці реальних товаровиробників;
- низька якість комплектуючих, запчастин, які постачаються суміжниками тощо.

Підвищення рівня конкурентоспроможності економіки країни істотно стримується відсутність єдиної стратегії та цивілізованого поля для суперництва. Відсутність загальнонаціональних, регіональних, галузевих та корпоративних стратегій розвитку гальмує вибір пріоритетів, формування конкурентних переваг. Нерозвиненість ринкових інституцій, бюрократичні бар'єри для виходу на ринок, несумісний податковий тиск і в той самий час слабкість держави, породили величезну тіньову економіку. У найближчі 3–5 років масштаби незареєстрованої економіки можуть бути дещо знижені, але залишаться ще значними, що також слугує чинником падіння конкурентоспроможності. У промисловому виробництві дорахунок на неформальну діяльність не перевищуватиме 18 %, але найхарактерніші проблеми не зміняться – недостатність власних фінансових ресурсів, високий рівень податків, неплатежі замовників, невисокий попит на продукцію вітчизняних підприємств, високий процент комерційного кредиту, висока частка грошових сурогатів, взаєморозрахунків, бартеру в платежах тощо. Ріст тіньової економіки держави не додав Україні позитивного іміджу, ще більше знизив її надійність як торговельного партнера, що не могло не відобразитися на рейтингах конкурентоспроможності.

У середньотерміновій перспективі необхідно паралельно виконувати кілька ключових завдань, по-перше, розвиток споживчого попиту, за яким виросте й інвестиційний, що уможливить перейти до режиму інтенсивного оновлення виробничого обладнання і підвищення його якості. Друге – це створювати умови для реальної конкуренції виробників, третє – активне впровадження сучасних технологій та інновацій. Без цих заходів неможливо ні зберегти, ні тим паче розвинути існуючі конкурентні переваги не тільки на зовнішньому, але й на внутрішньому ринку.

Сьогодні значна частка виробничих інвестицій спрямовується в енергетично-сировинні галузі, в транспорт і зв'язок, і має йти на користь машинобудуванню, де рівень капіталовкладень визначає якість і динаміку техніко-технологічного переозброєння в інших галузях та їх конкурентоспроможність. Стан сучасного інвестиційного машинобудування стає одним із ключових чинників економічного розвитку країни. Резерви існуючих конкурентних виробничих потужностей в галузях машинобудування здатні забезпечити доволі високі щорічні темпи зростання.

Ще одним ключовим є питання вдосконалення структури і покращання якісних параметрів зовнішньої торгівлі. Прибуток від експорту десять років тому становив близько половини усіх господарських прибутків України, у 2007 році – 24 %, у поточному році – лише 10,8 %, зокрема, найбільші експортери – металургійні заводи за п'ять місяців 2010 року отримали 1,9 млрд. грн. збитків [13].

Становлення високотехнологічного сегменту українського експорту повинно стати безумовним пріоритетом національної економічної політики і реалізовуватися через механізми прямої державної підтримки. Воєнно-технічне співробітництво є також невід'ємною складовою українського високотехнологічного експорту і повинно зберігати цю роль у середньотерміновій перспективі.

Державна фінансова підтримка експортно-орієнтованих виробництв повинна бути спрямована на ефективне кредитування експортних операцій, страхування ризиків, пов'язаних з наданням експортних кредитів на розвиток інфраструктури експорту, що може виражатися у наданні експортним підприємствам кредитних коштів на терміновій основі, відтермінуванні виплати митних платежів до трьох років на технологічне обладнання, що не виробляється в Україні.

Необхідна державна допомога щодо просування на зарубіжні ринки високотехнологічної та наукомісткої продукції, активізація заходів щодо покращання доступу українських товарів і послуг на зовнішні ринки, політична протидія застосування до українських товарів дискримінаційних заходів і стримування українського експорту. У стратегічних завданнях вагоме місце займають проблеми раціоналізації імпорту, підвищення в ньому питомої частки інвестиційної складової. Принциповим питанням є скорочення конкуруючого імпорту, особливо у споживчому секторі, і збільшення ввозу, передусім прогресивного технологічного обладнання. У зв'язку з цим важлива роль відводиться підвищенню ефективності митно-тарифних і нетарифних заходів щодо захисту внутрішнього ринку і вітчизняних товаровиробників, що неминуче потягне за собою зміни до Митного кодексу як дієвого інструменту захисту і створення здорового конкурентного середовища на українському ринку. Хоча фіскальна роль тарифного регулювання в перспективі має бути істотно знижена, збережеться використання специфічних та комбінованих ставок податків за окремими товарними групами.

У середньотерміновій перспективі застосування спеціальних захисних антидемпінгових та компенсаційних заходів все ширше буде використовуватися як основний інструмент, за допомогою якого держава може обмежувати імпорт без порушення базових правил ведення міжнародної торгівлі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз світових тенденцій показує, що Україна в перспективі буде широко задіяна в міжнародній міграції капіталу і науково-технічному обміні між країнами. Саме у цій ситуації ключову роль почнуть відігравати заходи щодо стимулювання притоку іноземних інвестицій у державу, покращання правових, організаційних та економічних умов функціонування іноземного капіталу у нашій країні.

Удосконалення митно-тарифної політики повинно мати на меті зниження фіскальної функції митного тарифу та використання антидемпінгових та компенсаційних заходів, які сприятимуть зростанню пропозиції вітчизняної продукції та її конкурентоспроможності на світових ринках. Повинні бути здійснені заходи з раціоналізації структури зовнішньоторговельних зв'язків і підвищення ефективності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності загалом.

На сьогоднішньому етапі розвитку конкурентних відносин в Україні створюються нові можливості для ефективного використання науково-технічного, трудового та сировинного потенціалів України. Однак в умовах активізації процесів інтеграції у світову економіку країні доведеться зіштовхнутися із загостренням конкурентної боротьби як на внутрішньому, так і на світових ринках товарів та послуг. У таких умовах концентрація зусиль на підвищенні конкурентоспроможності національної економіки потребує консолідованих

зусиль усіх учасників ринкових відносин. Це стосується створення і підтримання макроекономічних умов, які сприяють розвитку конкурентоспроможності, вибору державної підтримки галузей та секторів економіки, які забезпечать пріоритети України на світових ринках. Економічна дипломатія держави повинна бути спрямована на постійне і активне сприяння нарощенню ефективності економіки, просуванню українських товарів на міжнародних ринках. І без створення єдиної загальнонаціональної програми підвищення конкурентоспроможності, яка об'єднує найвагоміші елементи державної політики в різних секторах економіки і носить практичний, а не декларативний характер, виконання цього завдання є неможливим.

Подальші дослідження будуть пов'язані з посиленням розвитку кластерів у парадигмі продуктивності, оскільки їх зміцнення відіграє особливу роль як для уряду, так і приватного сектору. Відомо, що кластери можуть докладатися до добробуту нації, посилюють продуктивність, і є важливими джерелами конкурентної переваги. Кластерна політика прагне посилити конкуренцію через зміцнення зовнішніх чинників і усунення обмеження для росту продуктивності, а кластерний підхід є децентралізованішим і стимулює ініціативу як на державному, так і на місцевому рівні.

1. *Базиліук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки.* – К., 2002. – 107 с.
2. *Борисенко З.М. Основи конкурентної політики.* – К., 2004. – 697 с.
3. *Костусев О.О. Конкурентна політика в Україні: монографія* – К.: КНЕУ, 2004. – 310 с.
4. *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліук, Я.В. Белінська та ін.; за ред. Я.А. Жаліло.* – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
5. *Конкурентоспроможність національної економіки // за ред. д.е.н. Б.Є. Кваснюка.* – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
6. *Конкурентоспроможність: країна, регіон, підприємство / Рада конкурентоспроможності України; За ред. Ю.В. Полунєєва.* – К.: ЛАТ & К, 2006. – 176 с.
7. *Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / за ред. д.е.н. І.В. Крючкової* – К.: Основа, 2007. – 488 с.
8. *Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації: монографія.* – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 456 с.
9. *Данилович-Кропивницька М.Л. Сучасна модель конкурентоспроможності України на основі концепції ендogenous розвитку // Тези Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток підприємництва в Україні: економіко-правове забезпечення" (Львів, 13–14 грудня 2007)* – Львів, 2007. – С. 75–76.
10. *Данилович-Кропивницькая М.Л., Живко З.Б. Стратегия конкурентного развития Украины в условиях глобализации // Politechnika Bialostocka. Bialostock–Suwalki.* – 2008. – P. 82–88.
11. *Popławska J., Danyłowych M. Strategia konkurencyjnego rozwoju Ukrainy w procesie globalizacji // Nowoczesnos`c` przemyslu i uslug. Relacje I wartos`c` w strategiach zarzadzania przedsiebiorstwami, Praca zbiorowa pod redakcja Jana Pyki, TNOiK, Katowice, 2008. – S. 161–166.*
12. www.weforum.org/gcr..
13. <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/09/20/248896/>.
14. *Michael E. Porter. The Competitive Advantage of Nations.* – New York: Free Press, 1990.
15. *Harrison L. E., Huntington S. P. Culture Matters: How Values Shape Human Progress.* Basic Books, 2001. – 384 p.
16. *Портер М. Конкуренція.* – М.: Изательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
17. *Michael E. Porter and Mariko Sakakibara, "Competing at Home to Win Abroad: Evidence from Japanese Industry" Harvard Business School Working Paper 99-036, September 1998.*